

LIBERTARIANISM DE STÂNGA ȘI HOBBSIANISM DE STÂNGA *

Axel GOSSERIES

Universitatea Louvain la Neuve

This article undertakes a comparative analysis of two key variables libertarians and Hobbesians can use to develop left-wing versions of their respective theories. It turns out that Hobbesianism, while it does have limited means to extend the scope of its concept of cooperative surplus, has a hard time justifying the equal division of this surplus as a general rule. Libertarianism, in contrast, can avail itself not only of strategies to broaden the concept of external resources, but also of an equal division rule. We go on to explore how these differences impact the redistributive capacities of left-Hobbesianism and left-libertarianism, and how these left-wing variants, especially left-libertarianism, tally with theories of equal opportunity and sufficientarianism.

Keywords: libertarianism, hobbesianism, equality

Introducere

Între evoluțiile recente din domeniul teoriilor despre dreptate, un interes deosebit merită cu siguranță preocuparea pentru dezvoltarea de argumente referitoare la definirea și la apărarea teoriilor libertariene de stînga.¹

În plan politic, un astfel de viraj al libertarianismului nu reprezintă neapărat o evoluție fericită pentru stînga². În schimb, în planul ideilor, este vorba de o dezvoltare bogată în învățăminte potențiale. Ni se oferă astfel ocazia de a ne rafina mai mult propriile intuiții referitoare la dreptate.

---

* Text apărut în *Raisons politiques*, no. 23, août (august) 2006, pp.47-68. Țin să mulțumesc călduros următorilor: Marcel Crabbé, Geert Demuijnck, Peter Dietsch, Speranța Dumitru, Joseph Heath, Michael Otsuka, Gregory Ponthière, David Robichaud, Edoardo Traversa, Christine Tappolet, Peter Vallentyne, Philipp Van Parijs pentru discuții și comentarii asupra unei versiuni precedente a acestui text. Mulțumesc de asemenea studenților mei de la Universitatea din București, cu care am putut discuta în 2005, aprofundat, libertarianismul de stînga în cadrul unui curs dedicat acestei teme. Adaug că citatele redată între ghilimele sunt traduse de mine.

¹ Vezi de exemplu: Hillel Steiner, Peter Vallentyne (eds.), *Left-Libertarianism and its Critics : The Contemporary Debate*, New York, Palgrave Macmillan, 2000.

² Barbara Fried, "Left-Libertarianism: A Review Essay", *Philosophy and Public Affairs*, vol. 32, n° 1, iarna 2004, p.92. Este într-adevăr un risc real ca o recunoaștere mai largă a libertarianismului, prin versiunea sa de stînga, să fie însoțită de credința (în realitate neîmpărtășită de toți apărătorii libertarianismului de stînga) că până la un anumit punct impozitarea s-ar înrudi cu sclavia.

În felul acesta, libertarienii de dreapta sunt constrânși să propună noi argumente pentru a justifica în ce fel atașamentul lor față de ideea proprietății de sine i-ar împiedica să se angajeze pe căile mai distributive trasate de libertarienii de stânga. În fine, suficientiștii și egalitariștii sunt constrânși să se poziționeze mai bine pe eșichierul teoretic.

Obiectivul acestei contribuții este dublu. Pe de o parte, vom indica care sunt variabilele centrale pe care le aduc în joc libertarienii pentru a trage libertarianismul către stânga. Pe de altă parte, vom face o paralelă cu strategii analoge eventual disponibile în sânul unei alte familii de teorii ale dreptății, precum hobbesianismul, abordat din unghiul său de "teorie a dreptății" și în spiritul lui Gauthier, de exemplu³. Această dublă abordare va pune bazele unei activități – de asemenea duble – vizând răspunsul la două întrebări, cărora le vom schița aici doar trăsăturile principale.

În primul rând, prezintă libertarianismul și hobbesianismul o configurație conceptuală care să permită, fără o pierdere excesivă a coerenței, propunerea unor versiuni realmente distributive? În al doilea rând, ce temeieri avem să gândim că libertarianismul de stânga ar fi mai apt decât alte teorii, precum hobbesianismul, dar și egalitarismul sau suficientismul, să propună versiuni foarte redistributive?

Înainte de a continua, să facem două observații. Mai întâi, nu ne va interesa aici să oferim un tablou exhaustiv al autorilor care ar putea fi considerați ca libertarieni de stânga sau al diferitelor sub-școli.⁴ Vom fi dimpotrivă foarte selectivi. Apoi, înțelegem ca fiind de "stânga" o teorie care este mai degrabă "redistributivă" în sensul în care ar ocaziona, mai mult decât alta, *transferuri nete* între membri societății, în beneficiul celor defavorizați (demers prioritar al egalitarismului, de tipul maximin sau leximin), așa după cum au fost definite din perspectiva unei metrici determinate (de exemplu: șansele bunăstării sau resursele așa cum au fost ele definite de către Dworkin)⁵.

În acest sens, este necesară adoptarea unui tip de metrică determinată pentru evaluarea caracterului redistributiv al unei teorii, deoarece un tip de organizare socială poate genera mai multe transferuri nete din perspectiva unui anumit tip de metrică, și, în același timp, mai puține, din perspectiva unui alt tip.

Cu toate acestea, alegerea unui anumit tip de metrică *nu este de ajuns* pentru determinarea faptului dacă aceasta are tendința de a genera mai multe transferuri nete decât altele. Astfel, egalitarismul bunăstării va fi probabil mai redistributiv decât egalitarismul șanselor de bunăstare în stil Dworkin. Dar diferența între cele două nu va fi semnificativă decât dacă acesta din urmă nu

---

³ David Gauthier, *Morals by Agreement*, Oxford, Clarendon Press, 1986. În cele ce urmează, ne referim la paginile din versiunea originală.

⁴ Vezi H. Steiner et P. Vallentyne (eds.), *Left-Libertarianism and its Critics...*, op. cit.

⁵ Ronald Dworkin, *Sovereign Virtue. The Theory and Practice of Equality*, Cambridge/ Londra, Harvard University Press, 2000.

golește complet de sens dimensiunea “alegerii”, analizând sistematic diferențele în bunăstare ca fiind fructul împrejurărilor inegale.

Pe de altă parte, analiza propusă nu presupune nicidecum că pe măsură ce au loc tot mai multe transferuri nete, societatea noastră devine din ce în ce mai dreaptă. Anumite teorii pot fi calificate fără nici o îndoială ca fiind excesiv – și deci incorect – de redistributive. Acesta este un motiv pentru care partizanii egalității de șanse în privința bunăstării se opun egalitarismului bunăstării. În fine, toate acestea ne invită să conștientizăm că suficientismul și egalitarismul, ele însele, – considerate în general a fi mai la stânga în raport cu libertarianismul – pot să fie formulate când în versiuni de dreapta, când în versiuni de stânga.

Astfel, un egalitarist dworkinian care ar analiza cea mai mare parte a acțiunilor noastre ca fiind fructul alegerii sau al asumării riscurilor, mai degrabă decât decît al împrejurărilor, un egalitarist al șanselor care s-ar rezuma la un câmp de aplicație materială foarte restrâns sau un suficientist care ar defini un prag de suficiență destul de coborât, ar putea ilustra câteva cazuri de teorii slab redistributive, deși egalitariste sau suficientiste.

Să intrăm acum în miezul problemei și să facem aceasta în doi timpi. Mai întâi, ne vom interesa de încercările care vizează extinderea domeniului *distribuendum*-ului, care propun o concepere destul de largă a bazei de impozitare – ca să întrebuițăm un termen fiscal – pe care trebuie să se sprijine redistribuirea, atât la libertarieni cît și la hobbesieni (“Extensiunea”). Apoi, ne vom interesa de posibilitatea propunerii unei reguli de alocare cu cel mai înalt grad posibil de redistribuire a resurselor sau al bunurilor circumscrise astfel în mod extensiv (“Diviziunea”).

1. Extensiunea

Libertarianismul de stânga și resursele externe

În centrul unei teorii libertariene standard este înscrisă apărarea proprietății de sine a persoanelor.⁶ Libertarienii de stânga împărtășesc și ei o astfel de convingere. Cu toate acestea, există două variabile pe care ei le pun la lucru. În primul rând, și lucrul cel mai important, ei apără – mai mult decît libertarienii de dreapta – ideea restricțiilor relevante în procesul de apropiere legitimă a așa numitelor resurse “externe” depășind astfel o regulă de tipul “primul sosit, primul servit”. Nozick însuși, figură emblematică a libertarianismului standard, trece, de altfel, dincolo de această ultimă regulă.⁷

În al doilea rând, libertarienii de stânga dispun de posibilitatea definirii extensive a câmpului așa numitelor resurse “externe”, prin depășirea simplelor resurse naturale externe. Unii dintre ei depășesc acest pas așa cum vom vedea. Să observăm că o astfel de accepțiune extensivă poate afecta la rândul său definiția oferită pentru noțiunea “fructe

⁶ Vezi de exemplu Gerald A. Cohen, “Self-Ownership, World Ownership, and Equality (I et II)”, în H. Steiner, P. Vallentyne (eds.), *Left-Libertarianism and its Critics...*, op. cit., cap. 12, 13, p.247 și urm.

⁷ Robert Nozick, *Anarchy, State and Utopia*, Oxford, Blackwell, 1974, p.178 și urm.

ale muncii” ca și posibilitatea de a impozita aceste fructe, producerea de artefacte solicitând foarte frecvent resurse externe în cazul unei definiții extensive.

Vom reveni în a doua parte a acestui text asupra analizei aproprierii legitime a resurselor externe. Înainte de a ne concentra aici asupra interpretării *extensive* a noțiunii de resurse externe, să ne fie îngăduit să spunem câteva cuvinte despre proprietatea de sine (proprietatea asupra propriei persoane). Ea prezintă cu siguranță dificultăți, de exemplu, în măsura în care aceasta nu ne spune prin ea însăși cum să facem față conflictelor referitoare la proprietatea de sine.⁸ Este posibil, cu toate acestea, de a indica unele din caracteristicile sale. Noțiunea de proprietate trimite la un ansamblu relativ larg de drepturi. Acestea din urmă se aplică unui domeniu destul de consistent definit drept al “sinelui”. Cu alte cuvinte, e vorba despre o proprietate de sine care nu este pur reflexivă și formală.

Noțiunea de proprietate de sine astfel înțeleasă se află într-o relație strânsă cu ideea de libertate negativă,⁹ care trimite pentru libertarienii de dreapta sau de stânga la o interdicție pentru stat sau pentru oricare alt concetățean de a-mi impune munca forțată, încorporarea obligatorie în caz de conflict, „exproprierea” organelor non-vitale sau donarea de sânge. Pe scurt, libertarienii, chiar cei de stânga, apără un ansamblu destul de larg de drepturi relativ la câmpul substanțial al resurselor interne.

În această situație, o modalitate de interpretare a proiectului libertarienilor *de stânga* constă în a vedea aici o încercare de a păstra un câmp destul de larg pentru versantul negativ al libertății – chiar și atunci când este vorba de resurse externe –, veghind la garantarea, în același timp, pentru fiecare din noi (lucru care poate să însemne și redistribuire) a mijloacelor necesare exercitării versantului pozitiv al libertății, un obiectiv care traduce destul de bine, de exemplu, noțiunea de “libertate reală” apărută de Van Parijs.

Cum să realizăm, deci, o taxare redistributivă respectând pe deplin dreptul proprietății de sine? Înainte de toate, extinzând baza fiscală de impozitare fără a atinge proprietatea de sine. Să luăm ideea de taxă funciară a lui Paine.¹⁰ În calitate de agricultor, pot să fiu taxat la un nivel echivalent cu prețul de piață al terenului pe care-l dețin. Trebuie atunci să plătesc societății în ansamblu un total echivalent prețului celui mai ridicat pe care oricare altul, oricine ar fi el, este gata să-l ofere pentru aceeași parcelă în contextul (ipotetic) al unei licitații. Dimpotrivă, acest agricultor nu va fi taxat peste acest nivel, de exemplu proporțional cu producția de ceapă obținută în anul în curs. Dacă libertarienii de stânga sunt gata să aprobe ideea de unei taxe funciare care reflectă acea privare pe care apropierea mea o reprezintă pentru altul, ei nu sunt pregătiți – cel puțin ca soluție de prima instanță – să implementeze o taxă asupra venitului propriu-zis, deoarece aceasta ar

---

⁸ B. Fried, “Left-Libertarianism : A Review Essay”, op. cit., p.74.

⁹ Termenul francez “libre de” nu permite separarea la fel de clară a celor doi versanți, negativ și pozitiv, prezenți în orice libertate, cum permit termenii englezești “free from” și “free to”.

¹⁰ Thomas Paine, “Agrarian Justice” (1796), în Philip Sheldon Foner (eds.), *The Life and Major Writings of Thomas Paine*, Secaucus, Citadel Press, 1974.

reflecta nu doar valoarea competitivă a terenului ci, de asemenea, măsura în care un anume agricultor este harnic și/sau talentat, dimensiuni care provin din registrul proprietății de sine.

Provocarea care stă în fața libertarienilor de stânga constă apoi în a arăta că o strategie *à la Paine* poate fi extinsă asupra obiectelor care, fiind în același timp resurse externe nu pot fi simple resurse naturale, ci artefacte. Așa este, de exemplu, strategia lui Van Parijs atunci când trece de la parcele de teren la joburi.¹¹ Analogia poate fi prezentată în trei timpi. Să ne imaginăm mai întâi o economie perfectă, în care indivizii dispun de talente egale (cazul 1).

Chiar și în acest tip special de economie, existența rentelor de angajat [pentru ideea de rentă de angajat, vezi cartea lui Philippe van Parijs, *Real Freedom for All*, Clarendon Press, 1997, cap. 4 – nota traducătorului] este posibilă din motive de salarizare pe bază de eficiență. Într-adevăr, productivitatea fiind parțial endogenă, angajatorul va tinde să nu alinieze salariul propus angajatului său la salariul la care oferta și cererea de muncă de pe piață s-ar egaliza. Aceasta conduce atunci la șomaj și deci la rente de angajat. Să ne imaginăm acum un al doilea tip de situație, în care punem între paranteze problema salariului pe baza de eficiență postulând că productivitatea nu are o componentă endogenă. Dimpotrivă, diferite cauze posibile ar putea, totuși, să ne îndepărteze într-o astfel de lume de o situație de concurență perfectă (cazul 2): intervenția legislatorului (de ex., salariul minim), acțiunea sindicală, o informare imperfectă, monopoluri, discriminări (justificabile sau nu din punct de vedere economic).

Aceste surse ale imperfecțiunii de piață împiedică rezultatul ca oferta și cererea de muncă să se egalizeze. De unde, și în acest caz, șomaj pentru unii și rente de angajat pentru alții. Să ne închipuim, în fine, o a treia etapă în care talentele nu mai sunt de această dată egale și în care anumite resurse interne sunt rare și/sau mai cerute decât altele (cazul 3). În acest caz, ideea este că talentele valorizate mai bine din perspectivă economică oferă acces titularilor lor la debușuri în detrimentul aproapelui. Excluderea persoanelor determinată de de piață de muncă n-ar mai fi deci datorată doar unor cauze precum cele identificate în cazurile 1 și 2, ci, de asemenea, inegalității de talent.

Dacă ne limităm mai întâi la primele două cazuri, extinderea propusă de strategia lui Paine constă în a pretinde ca fiecare persoană care ocupă o funcție să plătească o taxă ansamblului societății datorită avantajelor pe care le are și care nu sunt în nici un caz datorate talentelor sale. Produsul unei asemenea taxe s-ar vira ansamblului societății. Această taxă corespunde unui procentaj (contrar unei valori integrale, ca în cazul lui Paine) din renta de angajat, definită prin diferența dintre salariul actual și salariul de echilibru pentru acest tip special de post. Acest din urmă salariu este salariul cel mai scăzut (mai degrabă decât prețul cel mai ridicat, ca în cazul lui Paine) pe care solicitantul unui post alternativ ar fi fost pregătit să-l accepte drept remunerare

¹¹ Vezi Philippe Van Parijs, *Real Freedom for All. What (if Anything) Can Justify Capitalism ?*, Oxford, Oxford University Press, 1995, cap. 4.

pentru această muncă (salariu de rezervă), dacă ar fi lipsit factorii care împiedică piața să facă astfel ca oferta și cererea să coincidă.

Să notăm că, deși aceasta este foarte diferită de taxarea fructelor muncii, se poate ca datorită dificultăților practice, ideea de a scoate la licitație accesul la posturi ar trebui probabil să se poată traduce cât de cât în lumea reală printr-o impozitare a veniturilor.¹²

Pe de altă parte, chiar dacă se trece la cazul 3, este vorba, conform lui Van Parijs de taxarea rentelor de angajat și/sau a avantajelor obținute din raritatea însăși a talentelor mele, mai degrabă decât a taxa talentele însele. Cineva poate gândi totuși că a impozita rentele de angajat în cazul 1 și 2 nu este incompatibil cu ideea proprietății de sine, dimpotrivă, faptul de a le impozita în măsura în care ele ar rezulta din diferențele de talent depășește probabil ceea ce atașamentul față de proprietatea de sine autorizează. Astfel, dacă strategia impozitării rentelor de angajat în cazurile 1 și 2 pare să-și găsească locul în sânul familiei libertarienilor de stânga, faptul că Van Parijs o aplică de asemenea în cazul 3 indică în mod clar măsura în care teoria real-libertariană nu mai este în totalitate libertariană. În cele ce urmează, ne vom limita deci la cazurile 1 și 2.

Ce să spunem despre această strategie extensivă propusă de Van Parijs ? Cel puțin două lucruri. Pe de o parte, această abordare deschide ușa către alte extensiuni ale noțiunii de resurse externe. Nu putem exclude, de exemplu, aplicarea strategiei rentelor de angajat în domeniul relațiilor conjugale, în caz de raritate a "partenerilor" (buni).¹³

Într-un fel mai puțin anecdotic, ne putem imagina o aplicare a strategiei în sfera accesului la cetățenie. Această problemă împărtășește cu accesul la parcelele cultivate ale lui Paine faptul că cetățenia permite accesul la teritoriu ca și la diverse programe sociale, dincolo de recunoașterea drepturilor politice propriu-zise. Împărtășește, de asemenea, cu rentele de angajat, faptul că cetățenia este cel mai adesea sinonimă cu accesul la un post.

Pe de altă parte, aplicarea abordării rentelor de angajat se lovește cu siguranță de anumite limite pe care trebuie să le identificăm. Una din aceste limite ține de ipoteza conform căreia această strategie nu s-ar putea aplica decât la artefacte ai căror producători sunt actori individuali sau colectivi dificil de identificat și/sau fără drepturi de proprietate bine definite în ceea ce privește bunurile avute în vedere.

Exemplul producțiilor generațiilor precedente este paradigmatic în acest sens. Dimpotrivă, amplasamentele de staționare dintr-un aeroport, de exemplu, nu ar putea constitui obiectul unui tratament analog cu cel al posturilor, o dată ce taxa funciară a fost plătită de către proprietarul aeroportului. Este de altfel o dificultate a însuși modelului rentelor de angajat deoarece posturile din sectorul privat sunt efectiv create de către indivizi determinați. O altă limită posibilă a strategiei extensive se leagă de bunurile *nonrivale*, a căror consumare de către o persoană nu diminuează cu nimic posibilitatea ca o altă persoană să le consume în același moment. Nu ar trebui cu toate acestea să supraestimăm această a doua

---

¹² *Ibid.*, § 4 și 6

¹³ *Ibid.*, pp.127-130.

limită posibilă. Întrebuințarea anumitor bunuri nonrivale poate fi făcută exclusivă, de exemplu prin acordarea de brevete, în cazul invențiilor. O astfel de exclusivitate reintroduce posibilitatea de a o extinde și aici. Să ne gândim, spre exemplu, în domeniul ideilor la impozitarea rentelor de brevet.

După cum se vede, cade în sarcina altor cercetări identificarea tipurilor de extensii posibile pentru alte artefacte, și clarificarea totodată a eventualele temeuri de principiu care să justifice limitări pentru o asemenea strategie extensivă. Să trecem acum la hobbesianism, pentru a examina dacă este disponibilă vreo strategie analogă de extindere.

Hobbesianism de stânga și surplus cooperativ

Caracteristica-cheie a contractualismului bazat pe avantajul mutual apărât de hobbesieni în cadrul teoriilor despre dreptate este aceea că fiecare din noi nu poate datora ceva aproapelui decât dacă acesta nu este incompatibil cu propria menținere în interiorul "ansamblului de fezabilitate". Acesta din urmă ne trimite la domeniul care acoperă ansamblul acordurilor de cooperare ce conduc spre un câștig, chiar minim, pentru întregul ansamblu al celor care cooperează.

Punctul de plecare cel mai tipic este identificat prin situația în care o persoană s-ar găsi, dacă ar fi singură pe pământ (situație contrafactuală de autarhie). Ea nu se va angaja într-o întreprindere de cooperare decât dacă va avea ceva de câștigat în raport cu o atare situație contrafactuală. Atașamentului libertarian față de proprietatea de sine îi corespunde angajamentul hobbesian de a nu aștepta din partea persoanelor transferuri nete decât dacă ele nu implică nicio pierdere netă pentru ele. Mai curînd decît să propună o cezură între sine și resursele externe, centrală aici este distincția între ceea ce aș putea face singur și ceea ce constituie surplus cooperativ.

Astfel, pentru hobbesieni nu există loc pentru dreptatea "distributivă" în afara câmpului de cooperare. Și nicio cooperare nu va avea loc (dată fiind raționalitatea indivizilor) în absența unor câștiguri pentru fiecare, provenite dintr-o astfel de cooperare, ceea ce presupune un surplus cooperativ care va defini atunci câștigul ce urmează să fie împărțit între participanții la cooperare. Or, în cazul unei reguli de împărțire identică, cu cât acest câștig este mai mare, cu atât situația celui mai defavorizat este susceptibilă de ameliorare. Dacă baza de impozitare fiscală este limitată la libertarieni prin existența dreptului de proprietate asupra sinelui, aici ea este limitată de surplusul provenit din cooperare, în virtutea postulatului motivațional al raționalității mobilizat de către hobbesieni, care poate fi definită, în felul lui Rawls, ca "dezinteres mutual".

Dacă hobbesienii vor să demonstreze capacitatea teoriilor lor de a lua în mod real în considerare situația celor mai defavorizați, ei dispun *a priori* de aceleași arme ca și libertarieni: să apere o porțiune din câștig, care să fie suficient de redistributivă (un aspect asupra căruia vom reveni în partea a doua a textului) și să arate că surplusul cooperativ poate fi înțeles într-un

sens suficient de extensiv. Ideea de rentă, așa cum este ea mobilizată de către anumiți libertarieni de stânga, este de asemenea disponibilă pentru hobbesieni.¹⁴

Este vorba însă de o altă strategie asupra căreia vreau să mă aplec aici, cea recent propusă de către Heath.¹⁵ Abordarea acestuia din urmă poate fi ușor înțeleasă dacă ne raportăm la definiția contrafactualului care schițează în negativ câmpul surplusului cooperativ. Acest contrafactual este definit de către Heath într-o formă diferită de cea a lui Gauthier.

Pentru acesta din urmă, dacă cineva intră în posesia fructelor muncii mele și apoi îmi spune "hai să facem un acord", s-ar putea ca eu să fiu forțat să accept, dar nu o voi face în mod voluntar.¹⁶ Cooperarea fiind presupusă a fi un act voluntar, amenințările cu o interacțiune ostilă care ar forța pe cineva să coopereze fac, în ochii lui Gauthier, o astfel de cooperare *non-voluntară*.

În mod invers, Heath apără ideea conform căreia nu ar trebui să înțelegem non-cooperarea doar ca absență a unei interacțiuni, ci și ca o renunțare la o cooperare ostilă – ca o opoziție reală mai degrabă decât opoziție privată de ideea de cooperare.

O dată ce începem să considerăm renunțarea la furt sau la violența fizică ca forme de cooperare ce iau forma abținerii voluntare, extindem numărul de cooperatori potențiali și, în același timp, domeniul cooperării susceptibile de a genera un surplus cooperativ.

În alți termeni, conform unei astfel de abordări, contrafactualul pertinent nu trebuie definit în manieră autarhică ("în absența semenilor"), ci mai curînd ca absență a cooperării din partea altuia, aici fiind inclusă și renunțarea la acte ostile din partea sa. Dacă Gauthier este preocupat de faptul că includerea cooperării ostile în domeniul actelor considerate cooperative riscă să transforme cooperarea (sau cel puțin respectarea acordurilor) în acte non-voluntare, în ceea ce-l privește pe Heath, el este preocupat de faptul că, în calitate de hobbesian, el nu are nici un motiv de a aștepta de la un agent rațional să renunțe la formele de interacțiune dăunătoare altuia, în lipsa unei contrapartide. Într-un sens, propunerea lui Heath îl face mult mai hobbesian decât Gauthier deoarece acesta din urmă – printr-un gest lockeean – exclude interacțiunile ostile.

Într-un sens, strategia adoptată de către Heath rezonază cu cea a lui Van Parijs atunci când acesta scrie referitor la posturi, "că cei care, pentru un motiv oarecare, renunță la

---

¹⁴ Vezi asupra acestui punct: Philippe Van Parijs, "Free Riding versus Rent Sharing. Why even David Gauthier Should Support an Unconditional Basic Income", în Francesco Farina, Frank Hahn, Stefano Vanucci (eds.), *Ethics, Rationality and Economic Behaviour*, Oxford, Oxford University Press, 1996, pp.159-81

¹⁵ Joseph Heath, "On the Scope of Egalitarian Justice", *Les ateliers de l'éthique*, vol. 1, n° 1, primăvara 2006, pp.21-41

¹⁶ D. Gauthier, *Morals by Agreement*, *op. cit.*, p.15

partea lor dintr-o atare resursă lăsând astfel mai mult altora, nu ar trebui din acest considerent să fie privați de partea care li se cuvine dintr-o asemenea valoare”.¹⁷

Pentru Van Parijs, concurența între solicitanții potențiali de posturi este legitimă și o anumită compensație acordată potențialilor candidați nenorocoși este necesară, indiferent dacă ei au eșuat după ce au căutat un loc de muncă sau nici nu s-au ostenit pentru aceasta. La fel, Heath consideră că, în calitate de hobbesian, a renunța să furi un bun al altuia – sau mai exact, să deposedezi o persoană de el pentru că nu există drepturi de proprietate anterioare cooperării – ar trebui să fie văzut ca un act de cooperare. O asemenea abținere cere o compensație. Bineînțeles, intuițiile noastre morale standard au tendința să presupună un tratament diferit al renunțării la pretinderea unui loc de muncă sau al renunțării la deposedarea altuia de bunurile sale. Cu toate acestea, pentru un hobbesian, în absența drepturilor morale preexistente inițierii unei cooperări, un astfel de tratament moral diferențiat nu se justifică.

Chestiunea centrală care ne preocupă aici este aceea de a ști dacă o strategie *à la Heath* este susceptibilă de a conduce la o versiune a hobbesianismului mai redistributivă decât cea propusă de către Gauthier, de exemplu. După noi, răspunsul este negativ, odată ce am adoptat un demers de tipul maximin (sau leximin) al redistribuirii. Într-adevăr, strategia extensivă a lui Heath este cu dublu tăiș. Pe de o parte, ea permite în mod clar extinderea cercului de cooperatori potențiali, în special a persoanelor cu care cooperarea ar putea fi mutual avantajoasă.

În particular, ea face potential avantajoasă cooperarea cu persoane total neproductive, în măsura în care o astfel de neproductivitate nu semnifică neapărat că aceste persoane nu sunt capabile de acte ostile. Abordarea promite deci să fie mai inclusivă. Și cu toate acestea, ne putem îndoi că fiecare dintre noi ar fi capabil de interacțiuni susceptibile de a fi în mod semnificativ dăunătoare pentru altul.

Astfel, un paraplegic, victimă a dependenței extreme, nu pare a fi în stare să amenințe pe altul într-o măsură credibilă. Astfel de persoane, nu doar neproductive prin ipoteză, dar de asemenea incapabile de amenințări credibile, sunt din această pricină susceptibile de a fi excluse din câmpul de cooperatori potențiali cu care ar fi mutual avantajos să cooperezi.

În mod cert, cercul de cooperatori potențiali include mult mai multe persoane decât la Gauthier, dar unele rămân cu toate acestea excluse. Or, pentru aceștia, situația este mai rea decât la Gauthier, unde interacțiunea ostilă nu este autorizată. Astfel, ameliorarea sortii celor care sunt dezavantajați fără a fi cei mai defavorizați, are un cost, acela al unei mai mari degradări a sortii acelor care sunt în mod clar cei mai defavorizați. Chiar dacă lăsăm deoparte dificila problemă a defecțiunii elitelor (de ce nu s-ar preocupa cineva de a coopera doar cu aceia care sunt cei mai interesați de aceasta?), ideea de a face o teorie hobbesiană mai redistributivă pare a fi mult mai puțin promițătoare sub unghiul extensiei decât este ea pentru libertarienii de stânga.

¹⁷ P. Van Parijs, *Real Freedom for All...*, op. cit., p.109

Cum stau lucrurile cu cea de-a doua dimensiune: împărțirea?

2. Împărțirea

2.1 Clauza „inegalitar redistribuită” a lui Otsuka

Când este vorba de alocarea resurselor externe într-un mod just, depășind regulile de tipul “primul sosit, primul servit”, libertarienii de stânga tind să propună o versiune a așa-numitei “clauze lockeene” care definește condiția ce trebuie satisfăcută pentru ca apropierea inițială a unui bun de către o persoană oarecare să fie legitimă.

Pentru Nozick, această clauză pretinde să se lase celui alt cel puțin atât (în ceea ce privește resursele externe) *cât reprezintă resursele de care acesta ar fi putut beneficia în starea de natură*.¹⁸ O altă versiune se axează pe ceea ce celălalt ar fi avut în absența mea, mai degrabă decât în starea de natură, conducând la următoarea formulare: lăsați-i celui alt cel puțin atâtea resurse externe câte ar fi avut el *azi în absența mea*. Una din dificultățile acestei a doua clauze – mai exigentă – este că pe măsură ce numărul persoanelor crește, crește și probabilitatea ca fiecare din acțiunile noastre să diminueze beneficiile pe care cel puțin o altă persoană le-ar fi putut avea de la planetă și de la ceea ce noi am moștenit de la generațiile precedente.

Din acest motiv, în afara cazului în care o reformulăm, o astfel de abordare a clauzei lockeene, focalizată pe lucrul de care îl privăm pe celălalt, riscă să nu poată fi niciodată satisfăcută.¹⁹ O soluție ar fi în acest caz ar fi orientarea spre o clauză de echivalență, pretinzând să-i lăsam celui alt cel puțin atât din resursele externe (sau echivalentul) *cât reprezintă cele de care beneficiaz eu însumi* în ceea ce privește accesul la resursele externe.

Se va renunța atunci la a face referire la un contrafactual de tipul “ceea ce ar fi avut în starea naturală” sau “ceea ce ar fi avut în absența mea”. În realitate, taxa lui Paine și urmașele ei pot fi înțelese ca traduceri ale unei astfel de clauze de echivalență.

O propunere recentă a lui Otsuka merge totuși cu un pas mai departe, propunând să i se lase celui alt cel puțin atâtea resurse externe (sau echivalentul) *cât ar fi necesare pentru egalizarea coșului alcătuit atât din resursele externe cât și din cele interne ale fiecăruia*.²⁰ Ideea este simplă: celor care sunt în mod special dezavantajați în ceea ce privește resursele interne (cazuri semnificative de invaliditate fizică, carențe de înzestrare etc.) le va fi alocată o parte mai mare din resursele externe.

Pentru libertarienii, chiar pentru cei de stânga, este exclusă o compensare *directă* a inegalității de resurse *interne* între persoane. Dimpotrivă, ceea ce propune Otsuka este compensarea acestor inegalități fără a renunța la ideea proprietății de sine, făcând un ocol

---

¹⁸ R. Nozick, *Anarchy, State and Utopia*, op. cit., p.178 și urm.; G. A. Cohen, “Self-Ownership, World Ownership, and Equality (I et II)”, op. cit., p.258 și urm.

¹⁹ G. A. Cohen, *ibid.*, p.262

²⁰ Michael Otsuka, *Libertarianism without Inequality*, Oxford, Clarendon Press, 2003, p.25 (Otsuka folosește distincția “wordly vs. personal resources» mai curînd decît distincția “external vs. internal”)

prin resursele externe. Propunerea sa privind o împărțire a resurselor externe sensibilă la diferențele de resurse interne conduce la o versiune deosebit de redistributivă a libertarianismului de stânga.

Ideea lui Otsuka prezintă, cu toate acestea, două limite. Ea produce de asemenea două riscuri de incoerență. Să începem însă cu limitele. *Prima* este că dacă valoarea resurselor externe este insuficientă pentru compensarea totală a inegalităților nelegitime de resurse interne, libertarianul va fi incapabil să ajungă la un rezultat distributiv echivalent celui al unui egalitarist de stânga, de exemplu.

Se poate atunci ca anumite forme de handicap de care un egalitarist are grijă să fie compensate deplin să nu fie compensate decât parțial de către un libertarian de stânga. Aceasta trimite, evident, la la importanța strategiei extensive discutate mai sus. *A doua* limită a strategiei lui Otsuka constă în aceea că este posibil – cel puțin în teorie – ca o persoană cu un handicap foarte puternic să fie incapabilă să obțină *singură* vreun beneficiu din partea de resurse externe care îi este alocată (de ex., incapacitatea un paraplegic de a exploata partea care-i revine din stratul petrolier care i-a fost alocat)

Aceasta ar fi atunci dependentă de ajutorul voluntar al persoanelor sănătoase, și în cazul inexistenței acestui voluntariat, de asistența oferită prin persoane condamnate, cum susține Otsuka.²¹ Acest fapt este susceptibil să dea naștere, la rândul său, la o serie de dificultăți, spre exemplu în cazul țărilor în care nu doar că persoanele cele mai sănătoase n-ar avea nici o motivație să acumuleze mai multe resurse externe în schimbul asistării celor mai puțin sănătoși, dar și ratele criminalității ar fi foarte mici.²² Să reținem totodată că alocarea resurselor externe ar putea fi concepută astfel încât cei mai sănătoși ar primi ei înșiși o parte din resursele externe insuficientă pentru a le asigura subzistența. Ei ar fi atunci constrânși să interacționeze cu cei mai puțin sănătoși.²³

Să adăugăm acestor două limite și două riscuri semnificative de incoerență. Primul se referă la compatibilitatea unei clauze lockeene “inegalitar-redistributive” cu statutele patrimoniale posibile ale resurselor externe. Abordarea libertarianilor de stânga, în această privință, constă în general în a respinge pentru resursele externe în același timp un statut de tipul *res nullius* (care nu va impune în general nici o restricție bazată pe dreptatea în achiziție) și un statut de co-proprietate – “joint- ownership” (care va acorda în general un drept de veto fiecăruia din noi în cazul manifestării unor velleități de achiziție privativă).²⁴

Ei vor tinde mai degrabă să ofere resurselor externe statutul inițial de proprietate comună, care să permită apropierea privativă de către fiecare din noi, fără a necesita o

²¹ *Ibid.*, cap.2.

²² Axel Gosseries, Review of M. Otsuka, “*Libertarianism without Inequality*”, *Ethics*, vol.115, nr.1, 2004, pp. 158-160

²³ M. Otsuka, *Libertarianism without Inequality*, *op. cit.*, p.32

²⁴ Vezi Mathias Risse, “Does Left-Libertarianism Have Coherent Foundations?”, *Politics, philosophy & economics*, vol. 3, n° 3, 2004, p.343 și urm.

apropriere prealabilă de către ansamblul societății (ca în cazul co-proprietății așa cum este înțeles aici), decât să facă să se verse o compensație (ceea ce ar fi mult mai dificil de justificat dacă resursele externe erau inițial *res nullius*). Dificultatea unei propuneri ca aceea a lui Otsuka este că dacă avem în vedere o distribuție *inegalitară* (și redistributivă în context) a părților din resursele externe, acest lucru apare foarte dificil de împăcat cu statutul proprietății comune. Iată de ce, Otsuka – într-o formă atipică pentru un libertarian de stânga – oferă un statut inițial de *res nullius* resurselor externe. Ridică această situație vreo problemă?

Dificultatea este reală, după părerea noastră. Într-adevăr, fie că noi considerăm că statutul patrimonial este socotit ca aducând o contribuție la *justificarea* adoptării unei versiuni speciale a clauzei lockeene; și devine atunci o problemă pentru un libertarian de stânga să accepte resursele externe ca fiind în situația inițială *res nullius*. Dimpotrivă, dacă definiția statutului patrimonial inițial al resurselor externe nu are altă funcție decât *reformularea* în termeni de proprietate (mai degrabă decât *justificarea*) a unei intuiții dezvoltate, între altele, în primele trei opțiuni amintite (*res nullius*, co-proprietate și proprietate comună), atunci ideea de *res nullius* este în mod sigur cea mai puțin problematică.

Cu toate acestea, nu este foarte clar cum am putea să o considerăm ca fiind o reformulare a intuiției lui Otsuka. Ne găsim deci, dacă nu în fața unei incoerențe, atunci cel puțin în fața unui statut patrimonial și a unei versiuni a clauzei lockeene susceptibile de a *coabita*, dar fără să observăm o legătură între una și cealaltă.

Or, o astfel de slăbire a importanței statutului patrimonial al resurselor externe este problematică, dat fiind rolul central atribuit, pe de altă parte, de către libertarieni noțiunii de proprietate atunci când este vorba de resurse interne (proprietatea de sine).

Să adăugăm un al doilea risc de incoerență, indicat de către Fried, și care are legătură de asemenea cu implicațiile statutului patrimonial inițial al resurselor externe și ale versiunii “inegalitar-distributive” a clauzei lockeene. După cum subliniază Fried, această tentativă de conservare a ideii de proprietate de sine fără a renunța la redistribuire conduce la o poziție *schizofrenică*: suntem gata să facem, în planul cheltuirii cotelor recoltate ceea ce nu suntem gata să facem în stadiul prelevării lor. În alți termeni, “dacă un stat drept nu poate să preleve de la cel talentat în virtutea inegalității de talente – premisa libertarianilor de stânga – de ce ar fi atunci autorizat să dea mai mult celor cu carențe de înzestrare în virtutea inegalității sale de talente”?²⁵

Cele două surse de incoerență astfel identificate indică faptul că poziția libertariană de stânga cea mai robustă în ceea ce privește împărțirea resurselor externe este cea a împărțiri *egale*. Ea prezintă un plus de coerență cu statutul “proprietății comune”, decât are clauza “inegalitar-redistributivă” cu statutul de *res nullius*, și, în plus, ea nu generează problema schizofreniei indicată de către Fried, ținându-se mai strict de consecințele ideii de proprietate de sine, așa cum este ea interpretată de libertarieni.

---

²⁵ B. Fried, “Left-Libertarianism : A Review Essay”, op. cit., p.90

2.2 O împărțire egală hobbesiană?

După cum se vede, strategia de împărțire propusă de Otsuka nu scapă de dificultăți. Cum ar sta lucrurile din perspectivă hobbesiană? Gauthier discută, desigur, posibilitatea unei *împărțiri egale* a surplusului cooperativ. El precizează astfel că “deoarece nimeni nu poate câștiga o parte a acestui surplus fără celălalt, fiecare este egal responsabil de punerea la dispoziție a acestui surplus, de unde și dreptul la o parte egală”.²⁶ Și Gauthier adaugă că “dacă există un bun transferabil, produs în cantitate fixă și divizibilă într-un fel sau altul între cooperatori, atunci raționalitatea și imparțialitatea pretind o împărțire egală”.²⁷

Cu toate acestea, alte pasaje din *Morals by Agreement* indică în mod clar că împărțirea egală a surplusului cooperative nu ar putea servi ca regulă *generală*.²⁸

Într-adevăr, ideea unei împărțiri egale ca regulă generală se lovește de două dificultăți esențiale. Mai întâi, chiar dacă hobbesienii luau în considerare împărțirea egală ca o *posibilitate* existentă în anumite cazuri, ei ar fi incapabili de a justifica – în cadrul strict al paradigmei avantajului mutual – de ce *ar trebui* ca tocmai această posibilitate să fie aleasă de către cooperatori. După cum recunoaște Heath, “singura constrângere pe care o impune atașamentul față de *avantajul mutual* asupra rezultatelor este că el se opune unor acorduri care s-ar situa dincolo de ansamblul de fezabilitate al fiecăruia dintre indivizi. Acest lucru nu ne spune *absolut nimic* despre tipul de acord pe care ei l-ar accepta în sânul acestui ansamblu. În principiu, căutarea propriului interes îi va conduce să accepte orice acord care le va acorda o parte oarecare din surplusul de cooperare, în măsura în care ei consideră că o cooperare cu celălalt este condiționată doar de voința lor de a accepta un astfel de *payoff*.”²⁹ Deci, împărțirea ar putea fi foarte bine egală sau inegală. Or, există motive serioase să gândim că în numeroase cazuri ea nu va fi egală. Nu numai că un cooperativist conștient de amploarea deosebit de importantă a aportului său și dispunând de alternative nu va tinde, ca actor rațional într-un sens îngust, să accepte o simplă împărțire egală a surplusului cooperativ.

Dincolo de asta, nu trebuie să neglijăm că agenții raționali maximizatori vor tinde chiar să-și selecteze cooperativii³⁰ astfel încât să maximizeze surplusul cooperativ și, în consecință, fructele cooperării de care va putea dispune fiecare. În acest caz, chiar presupunând că în cadrul unei cooperări selective împărțirea surplusului va fi egală, ea va lăsa fără nicio parte pe cei excluși dintr-o asemenea cooperare specifică. Împărțirea egală a surplusului cooperativ pare deci dificil de derivat din premise hobbesiene.

Aceasta ne conduce la o a doua dificultate, care se referă de această dată la posibilitatea unei împărțiri “inegalitar-redistributive” într-un cadru hobbesian. Și în acest caz, teoria

²⁶ D. Gauthier, *Morals by Agreement*, op. cit., pp.152-153

²⁷ *Ibid.*, p.153

²⁸ *Ibid.*, p.138-139 de ex.

²⁹ J. Heath, “On the Scope of Egalitarian Justice”, op. cit., p. 28

³⁰ Vezi D. Gauthier, *Morals by Agreement*, op. cit., pp.153-154

hobbesiană este incapabilă, în majoritatea cazurilor, să ofere o rațiune pentru care o astfel de împărțire inegal-redistributivă ar fi cea care să fie considerată ca regulă generală.

Dincolo de aceasta însă, dacă nu putem exclude că o împărțire inegal-distributivă aparține în anumite cazuri ansamblului de fezabilitate al actorilor implicați și este aleasă de ei, la fel stau lucrurile și cu o împărțire inegală non-redistributivă. După cum se vede, perspectiva ca un hobbesian să apere o împărțire inegalitar-redistributivă ca regulă generală de împărțire pare la fel de îndepărtată ca și în cazul unei împărțiri egale a surplusului cooperativ.

Concluzie

Să conchidem în doi timpi. În primul rând, există resursele conceptuale care permit dezvoltarea unui libertarianism de stânga redistributiv în mod semnificativ? Da și nu. Abordarea extensivă a noțiunii de resurse externe este cu siguranță axa cea mai promițătoare a întreprinderii. Dimpotrivă, tentativa lui Otsuka de a trece dincolo de clauza lockeeană de echivalență pentru a adopta o clauză „inegalitar-redistributivă” se lovește de probleme de coerență, atât în raport cu definiția statutului patrimonial inițial al resurselor externe (absența unei legături cu statutul de *res nullius*) cât și referitor la atașamentul față de noțiunea de proprietate de sine (critica lui Fried).

Dacă libertarianismul de stânga reprezintă totuși o opțiune reală, perspectiva de a dezvolta un hobbesianism de stânga pare mai curînd compromisă, atât sub aspectul extensiunii cât și sub cel al împărțirii. Într-adevăr, propunerea lui Heath de a lărgi ideea de cooperare pentru a include în ea și abținerea de la interacțiuni ostile riscă în realitate să agraveze mai degrabă decât să amelioreze situația celor aceluia mai puțin bine norocoși. Iar posibilitatea de a deriva din hobbesianism o regulă generală de împărțire egală (și *a fortiori* de împărțire inegalitar-redistributivă) pare și ea compromisă.

În al doilea rând, dacă putem deci să afirmăm că acea configurație *conceptuală* proprie libertarianismului se pretează mai bine la o reorientare spre stânga decât cea a hobbesianismului, decurge de aici că *de facto* cel de-al doilea ar fi mai puțin redistributiv decât primul și că este vorba de teorii egalitariste și suficientiste? O comparație a hobbesianismului, a libertarianismului, a egalitarismului și a suficientismului în această privință ne obligă să revenim la cele două dimensiuni centrale discutate mai sus. În ceea ce privește *extensiunea*, fiecare din aceste teorii are propria abordare a *distribuendum*-ului

Egalitarismul de șanse, axat pe distincția dintre alegere și împrejurări, va pretinde compensarea oricărui dezavantaj rezultat din împrejurările specifice persoanelor. El nu va defini, prin urmare, *a priori* o bază de impozitare din care va fi posibil să se extragă pentru o asemenea redistribuire – cel puțin dacă lăsăm deoparte constrîngerile impuse de prioritatea libertăților în versiunile liberale ale egalitarismului, precum cea a lui Rawls.

Același lucru se întâmplă și cu suficientismul care și el definește ceea ce trebuie distribuit nu în funcție de o bază de impozitare predefinită, ci de un obiectiv care trebuie satisfăcut (în mod tipic: satisfacerea nevoilor de bază pentru toți). Dimpotrivă, câtă vreme

atât libertarianismul cât și hobbessianismul circumscriu o asemenea bază a priori (resursele externe sau surplusul cooperativ), prea puțin contează amploarea inegalităților de resurse interne între persoanele ale căror inegalități problematice ar trebui depășite.

Dificultatea este că, chiar dacă abandonăm strategia lui Heath, un hobbessian poate considera totuși că cea mai mare parte a lucrurilor de care beneficiem aparțin surplusului cooperativ. Este posibil atunci ca amploarea unui surplus cooperativ să fie cel puțin echivalent cu cea a așa numitelor resurse "externe" în cazul unui libertarian. O problemă care merită efortul de a fi examinată în această privință este aceea de a ști dacă faptul că hobbessianii pun accentul mai degrabă pe "producție" (surplusul cooperativ), în timp ce libertarianii tind să se concentreze mai mult pe consumarea bunurilor "preexistente", este susceptibilă să aibă un impact oarecare asupra mărimii bazei de impozitare avute în vedere. Egalitariștii și suficiențiștii nu sunt, pe de altă parte, direct vizați de acest tip de dezbateri.

Fiecare din aceste teorii are de asemenea propria viziune asupra *împărțirii*. Pentru adepții egalității de șanse, este vorba de a redistribui pentru ameliorarea sortii celui mai defavorizat, vechind la a nu lăsa să persiste dezavantaje care provin din împrejurările cărora le sunt supuse persoanele. La fel, un suficiențist va defini în mod tipic plafonul său de suficiență și va împărți produsul obținut prin impozitare astfel încât fiecare să atingă un atare plafon.

Dimpotrivă, un libertarian de stânga, dacă excludem calea aleasă de Otsuka din motivele indicate mai sus, nu va fi în măsură să ia în calcul inegalitățile de resurse interne. El nu va putea decât să împartă într-un mod *egal* accesul la resursele externe. O astfel de împărțire, dacă baza de resurse externe este suficient de semnificativă, este în mod cert susceptibilă să amelioreze soarta celor ale căror resurse interne sunt cele mai defavorabile.

Dar, nu numai că aceasta nu va contribui în principiu la reducerea *distanței* dintre cei norocoși și cei care sunt mai puțin norocoși în termenii resurselor interne.

Îndeosebi, atât limitarea bazei de resurse externe cât și imposibilitatea de a recurge la o împărțire inegal-redistributivă fac o astfel de teorie mai puțin redistributivă, probabil, decât egalitarismul de șanse, cel puțin dacă definiția resurselor interne din teoria libertariană în cauză este comparabilă cu definiția egalitaristă a împrejurărilor noastre interne (handicapuri, talente). Cât despre hobbessianism, acesta este în mod clar dezavantajat în planul împărțirii, deoarece, pentru el, chiar o împărțire egală a surplusului cooperativ nu este deloc garantată. Din această pricină, afară de situația în care baza hobbessiană ar fi cu mult mai largă decât baza libertariană și când, chiar împărțită într-o modalitate non-egalitară, cele mai mici părți de redistribuit din tortul hobbessian ar fi, în ciuda tuturor acestor aspecte, mult mai mari decât părțile (egale) din tortul libertarian, nu vedem cum hobbessianismul ar putea să ofere o teorie mai redistributivă decât libertarianismul.

Împărțirea produsului impozitării, la fel ca și cea a bazei de impozitare, sunt deci mult mai direct determinate de către *obiectivul* urmărit de către egalitarist sau suficiențist. În mod invers, pentru un libertarian sau pentru un hobbessian, împărțirea produsului impozitării,

precum și definirea bazei sale de impozitare reprezintă *constrângeri ex ante* – pentru primul – printr-un atașament puternic față de proprietatea de sine, care exclude resursele interne, și printr-o definiție patrimonială a resurselor externe, iar – în ceea ce-l privește pe cel de-al doilea – prin raportarea la un postulat de raționalitate determinat.

Aceasta nu reprezintă probabil decât o diferență de accent, deoarece importanța obiectivului va defini evident importanța impozitării necesare. Iar teoriile cu un obiectiv mai limitat (de ex. suficientismul, mai degrabă decât egalitarismul, cu o metrică identică) sau alegerea unei metrici bine determinate (de ex. șansele de bunăstare, mai degrabă decât bunăstarea) pot în mod evident să fie și ele justificate prin raportarea la necesitatea de a nu impune o impozitare excesivă pentru a le realiza.

Pentru a conchide, putem deci presupune că din cauza abordării sale specifice a împărțirii, hobbesianismul nu va ajunge decât cu greu să propună o versiune la fel de redistributivă ca și libertarianismul de stânga. Cât despre acesta din urmă, atât pe planul extensiunii cât și pe cel al împărțirii, nu este probabil apt să fie atât de redistributiv ca un egalitarism al șanselor care nu ar defini noțiunea de împrejurare într-un mod excesiv de îngust și, *a fortiori*, ca un egalitarism al bunăstării. Dimpotrivă, s-ar putea ca un libertarianism de stânga să fie la fel de redistributiv ca un suficientism al cărui prag de suficiență n-ar fi foarte ridicat.

Dificultatea unei asemenea comparații constă totuși în aceea că trebuie să ne axăm în același timp pe nivelul plafonului (suficientismul poate fi analizat ca un egalitarism prioritarist *plafonat*) și pe metrică (suficientismul nu adoptă în general distincția «alegere/imprejurare»). În cazul suficientismului *de șanse* care recurgea la distincția alegere/imprejurare în analiza incapacității persoanelor de a atinge prin ele însele un prag de suficiență, s-ar putea chiar ca libertarianismul de stânga să fie chiar mai redistributiv, mai ales dacă pragul de suficiență nu este foarte ridicat.³¹

Aceasta ne indică o dată în plus cât de dificil este să determini fără o examinare a diferitelor variabile implicate (precum și a împrejurărilor socio-economice de aplicare) care din aceste teorii este cea mai redistributivă. Exercițiul este complex și totodată necesar. Și

---

³¹ Două observații suplimentare. *Primo*, Vallentyne schițează de altfel o versiune a clauzei lockeene care ar fi direct suficientistă și ar reclama “să lași altuia o parte adecvată din resursele naturale” (“Left-Libertarianism and Liberty”, în Thomas Christiano, John Christman (eds.), *Debates in Political Philosophy*, Oxford, Blackwell). El consideră totuși pe drept cuvânt că a atare versiune nu pare totuși perfect compatibilă cu statutul inițial de proprietate comună al resurselor externe (sau, pentru a utiliza propriii săi termeni, ideea după care “resursele naturale aparțin fiecăruia dintre noi în mod egal”), care apare într-adevăr cea mai adecvată pentru libertarianismul de stânga. *Secundo*, când traduce libertarianismul său real în forma alocației universale, Van Parijs specifică explicit că o atare alocație ar putea foarte bine să nu fie suficientă pentru acoperirea nevoilor de bază ale persoanelor (vezi P. Van Parijs, *Real Freedom for All...*, *op. cit.*, de ex. p.30)

nu este cel mai neînsemnat merit al libertarianismului de stânga și al hobbesianismului de stînga, acela că ne forțează să facem o examinare mult mai precisă.

***

Axel Gosseries, filosof și jurist, este cercetător calificat la *Fonds National de la Recherche Scientifique* (Belgia). Actualmente, ocupă poziția de membru al Catedrei Hoover de etică economică și socială, de la Universitatea din Louvain la Neuve. Ca profesor invitat, a predat în mai multe universități europene (inclusiv la Universitatea din București). A publicat mai mult de treizeci de articole în lucrări și reviste precum *Oxford Handbook of Practical Ethics*, *Revue de métaphysique et morale*, *Economics&Philosophy*, *Canadian Journal of Philosophy*, *Politics, Philosophy&Economics*. Este autorul cărții *De l'affaire Perruche à la réforme des retraites* (Paris, Aubier/Flammarion, 2004), carte aflată în curs de traducere în limba română.

Traducere din limba franceză: **Cătălin Grigore**
Traducerea și publicarea în limba română s-a făcut cu acordul autorului.